

Serie coordonată de
DENISA COMĂNESCU

Isabel Allende Paula

Traducere din spaniolă de
CORNELIA RĂDULESCU

HUMANITAS
fiction

În decembrie 1991, fiica mea, Paula, s-a îmbolnăvit grav, iar la puțin timp după aceea a intrat în comă. Am scris aceste pagini de-a lungul orelor nesfârșite petrecute pe culoarele unui spital din Madrid și într-o cameră de hotel, unde am viețuit mai multe luni, precum și lângă patul ei, în casa noastră din California, în vara și toamna lui 1992.

PARTEA ÎNTÂI
Decembrie 1991-mai 1992

Ascultă, Paula, vreau să-ți spun o poveste, ca atunci când te vei trezi să știi pe ce lume te afli.

Legenda familiei ia naștere la începutul secolului al XIX-lea, când un zdravăn marinar basc a debarcat pe coasta chiliană, cu capul plin de planuri de mărire și apărat de medalionul maică-sii atârnat de gât; dar, ca să nu ne îndepărtăm atât de mult, ajunge să știi că descendența sa s-a compus dintr-o stirpe de muieri impetuoase și bărbați buni de muncă și cu inimă mare. Unii dintre ei, mai irascibili, au murit scoțând spume pe gură, dar poate că motivul n-a fost turbarea, așa cum susțin gurile rele, ci vreo boală locală. Au cumpărat pământuri mănoase în apropierea capitalei, care și-au sporit valoarea în timp, s-au cizelat, au înălțat conace senioriale cu parcuri și alei, și-au măritat fetele cu creoli bogați, și-au educat fiii în severe colegii religioase, astfel că, anii trecând, au ajuns să facă parte dintr-o orgolioasă aristocrație moșierească ce a dăinuit mai bine de un secol, până când tăvălugul modernității a înlocuit-o la putere cu tehnocrați și comercianți. Unul dintre ei era bunicul meu. A venit pe lume în condiții îmbelșugate, dar tatăl lui a murit curând după aceea, în urma unui glonț inexplicabil; nu s-au aflat niciodată amănuntele celor petrecute în noaptea aceea fatidică, o fi fost un duel, o răzbunare sau vreo crimă din dragoste, oricum, familia s-a pomenit sărăcită așa că el, bunicul meu, fiind cel mai mare, a fost nevoit să lase studiile și să-și caute de lucru ca să-și întrețină mama și să-și țină frații mai mici la școală. Mulți ani mai târziu, pe când ajunsese un domn cu

avere în fața căruia oamenii își scoteau pălăria, mi-a mărturisit că sărăcia cea mai rea e cea care se vede după haine, pentru că trebuie s-o ascunzi. Se prezenta impecabil în costumele tatălui său transformate pentru el, cu guler țepăn și hainele bine călcate ca să nu se vadă cât de vechi erau. Perioada aceea de penurie i-a călit caracterul, credea că viața înseamnă doar trudă și muncă și că un om onorabil are menirea de a-și ajuta aproapele. Încă de pe atunci avea expresia aceea de concentrare și integritate care l-au caracterizat mereu, era făcut din același aluat dur ca și strămoșii săi și, aidoma multora dintre ei, era un om cu picioarele pe pământ, numai că o parte din suflet îi zbura spre tărâmul abisal al viselor. De aceea s-a amoretat de bunică-mea, mezină unei familii cu doisprezece copii, cu toții niște nebuni excentrici și adorabili, precum Teresa, căreia spre sfârșitul vieții începuseră să-i crească aripi de sfântă, iar în noaptea când a murit, s-au uscat toți trandafirii din Parcul Japonez; sau Ambrosio, mare petrecăreț și muieratic, care în clipele de generozitate se despuia pe stradă și-și dăruia hainele săracilor. Am crescut ascultând povești despre talentul bunică-mii de a prezice viitorul, a citi gândurile altora, a vorbi cu animalele și a muta obiectele cu privirea. Se spune că odată a deplasat masa de biliard din salon, dar eu n-am asistat decât la mișcarea unei biete zaharnițe, care la ora ceaiului o pornea ușurel pe fața de masă. Aceste însușiri produceau oarece rezervă și, în ciuda faptului că fata era încântătoare, posibilități pretendenți cam dădeau înapoi; însă pentru bunicul telepatia și telekinezia erau niște amuzamente nevinovate, în nici un caz niște opreliști serioase în calea căsătoriei. Pe el nu-l neliniștea decât diferența de vârstă: ea era mult mai mică, atunci când o cunoscuse, încă se mai juca cu păpușile și umbla cu o perniță jerpelită în brațe. Văzând-o mult timp doar ca pe o copilă, nu și-a dat seama de sentimentele lui decât într-o bună zi, când ea a apărut îmbrăcată în rochie lungă și cu părul strâns; a avut atunci revelația iubirii lui latente, ceea ce l-a aruncat într-o criză de timiditate și l-a făcut să renunțe

să mai vină în vizită. Ea a ghicit însă ce era în sufletul lui și, înainte chiar ca el să-și lămurească simțămintele încurcate, i-a trimis o scrisoare, prima dintre multele pe care-avea să le scrie în clipele hotărâtoare ale vieții lor. Și nu era o epistolă parfumată de tatonare a terenului, ci un biet bilet scris cu creionul pe o foaie de caiet în care-l întreba fără ocolișuri inutile dacă voia să fie bărbatul ei, iar în caz că da, când. După câteva luni se căsătoreau. Mireasa a ajuns în fața altarului ca o imagine de pe vremuri, învăluită în dantele de culoarea fildeșului și cu flori de ceară în păr; de cum a văzut-o, a știut c-avea s-o iubească cu încăpățănare până la sfârșitul zilelor.

Pentru mine, acest cuplu s-a numit mereu Tata-mare și Memé. Dintre toți copiii lor doar maică-mea are ce căuta în povestea asta, căci dacă mă apuc să-ți spun de restul tribului, n-o să termin niciodată, iar cei care încă sunt în viață se găsesc foarte departe; așa e exilul, duce oamenii în cele patru puncte cardinale și e greu să-i mai aduni laolaltă. Mama s-a născut între cele două războaie mondiale, într-o zi de primăvară din anii '20, o fată sensibilă, care nu-și urma frații prin pod la vânătoare de șoareci, cu scopul de a fi puși la păstrare în borcane cu formol. A crescut apărută de zidurile căminului și ale școlii, ocupată cu lecturi romanțioase și opere de caritate, cu faima de a fi cea mai frumoasă din familia asta de femei enigmatice. Încă din pubertate în jurul ei au roit amarezii, pe care tatăl îi ținea la distanță, iar mama îi analiza în cărțile de tarot, asta până când inocentele cochetării au luat sfârșit prin apariția unui bărbat talentat și echivoc, care i-a dat la o parte pe ceilalți rivali fără efort și i-a vârat fetei, neliniștea în suflet. E vorba de bunicul tău, Tomàs, care a dispărut în ceață și pe care-l pomenesc acum doar pentru că tu, Paula, ai ceva din sângele lui, nu din alt motiv. Tipul cu minte iute și vorbă nemiloasă era prea inteligent și prea lipsit de prejudecăți pentru societatea provincială, o pasăre rară în orașul Santiago de atunci. I se atribuia un trecut obscur, umbla zvonul că ar fi fost mason, drept care

era un dușman al Bisericii, și că ascundea un fiu bastard, însă nimic din toate astea n-a folosit pentru ca Tata-mare s-o facă pe fiică-sa să-și schimbe părerea: n-avea dovezi și nici nu era el omul care să mânjească neîntemeiat o reputație. Pe vremea aceea, Chile era un fel de prăjitură *mille-feuilles* – într-un fel sau altul mai e și acum –, existau mai multe caste, ca în India, și suficiente epitete peiorative menite a-l pune pe fiecare la locul lui: *zdrențăros*, *țoapă*, *arivist*, *prefăcut* și multe altele, până să ajungi la situația comodă de *om ca lumea*. Nașterea era determinantă; era ușor să cobori în ierarhia socială, dar pentru a urca nu erau suficienți banii, celebritatea sau talentul, mai era nevoie de strădania susținută a mai multor generații. În favoarea lui Tomàs vorbea stirpea sa onorabilă, deși Tata-mare vedea și niște antecedente politice suspecte. Încă de pe atunci se vorbea de un anume Salvador Allende, fondatorul Partidului Socialist, care propovăduia împotriva proprietății private, a moralei conservatoare și a autorității patronilor. Tomàs era vărul acelui tânăr deputat.

Uite, Paula, am aici portretul lui Tata-mare. Bărbatul acesta cu trăsături severe, privire limpede, ochelari fără ramă și bască neagră e străbunicul tău. În poza asta stă pe scaun, cu o mână pe măciulia bastonului, iar alături de el, sprijinită de genunchiul lui drept, stă o fetiță de vreo trei ani îmbrăcată de sărbătoare, care privește în aparat cu ochi languroși. Tu ești asta, în spate suntem maică-mea și cu mine, iar fotoliul îmi ascunde pântelele în care-l port pe fratele tău Nicolăs. Bătrânul e în prim-plan și trebuie să-i apreciem atitudinea mândră, demnitatea fără fisură a omului care s-a format singur, a mers pe un drum drept și nu mai așteaptă nimic de la viață. Eu mi-l amintesc mereu bătrân, deși aproape fără riduri, cu excepția celor două brazde adânci de la colțurile gurii, cu o coamă albă leonină și râsul brusc care lăsa vederii dinții îngălbeniți. În ultimii lui ani se mișca greu, dar tot se ridica în picioare la venirea și plecarea femeilor; sprijinit în baston, își petrecea musafirii până la poarta grădinii. Îmi

plăceau mâinile lui, puternice și noduroase, precum crengile răsucite ale unui stejar, eternul șal de mătase din jurul gâtului și mirosul lui de săpun englezesc: lavandă și dezinfectant. A încercat, cu un umor dezinteresat, să le inculce urmașilor filozofia sa stoică; lipsa de confort i se părea ceva sănătos, o casă încălzită era ceva nociv, cerea mâncare simplă – să nu vadă sosuri și feluri complicate –, iar distracția pentru el era un lucru vulgar. Dimineața făcea un duș rece, obicei pe care nimeni din familie n-a îndrăznit să-l imite și pe care l-a practicat până aproape de sfârșit, stând pe un scaun sub jetul înghețat. Își presăra vorbele cu proverbe expresive, la întrebări răspundea cu alte întrebări, așa că dacă despre ideologia lui nu știi multe, în schimb îi cunosc bine caracterul. Uită-te la maică-mea, care în poza asta are puțin peste patruzeci de ani și e la apogeul frumuseții, îmbrăcată la modă, cu fustă scurtă și părul ca un cuib de viespi. Râde și ochii ei mari și verzi se văd ca două crăpături sub arcul sprâncenelor negre. A fost perioada cea mai fericită din viața ei: copiii crescuseră, era îndrăgostită și lumea părea încă sigură.

Mi-ar plăcea să-ți arăt și o fotografie a tatălui meu, dar le-au ars pe toate acum mai bine de patruzeci de ani.

Pe unde umbli tu, Paula? Cum vei fi când te vei trezi? Vei fi aceeași femeie sau va trebui să învățăm să ne cunoaștem ca două străine? Îți vei aminti sau va trebui să-ți povestesc cu răbdare cei douăzeci și opt de ani ai tăi și cei patruzeci și nouă ai mei?

„Dumnezeu să-ți păzească fata“, murmură cu greu don Manuel, bolnavul din patul de alături. E un țăran în vârstă, operat de câteva ori la stomac și care tot mai luptă cu degradarea și cu moartea. „Dumnezeu să-ți păzească fata“, mi-a spus ieri și o tânără femeie cu un copil mic în brațe, care auzise despre tine și venise la spital să mă îmbărbăteze. Acum doi ani avusese o criză de porfirie și fusese în comă mai bine de o lună, i-a trebuit un an de zile să revină la normalitate și trebuie să se îngrijească toată viața, dar lucrează,

s-a măritat și a făcut un copil. Mi-a spus că starea de comă e ca un somn fără vise, ca o paranteză misterioasă. „Nu mai plânge, doamnă, fiica dumitale nu simte nimic, o să plece de aici pe picioarele ei și n-o să-și amintească nimic“, mi-a spus. În fiecare dimineață străbat culoarele de la etajul șase în căutarea specialistului, pentru amănunte noi. Omul ăla îți ține viața în mâini și n-am încredere în el, căci trece ca vântul, distrat și grăbit, oferindu-mi niște explicații vagi despre enzime și articole xeroxate despre boala ta, pe care încerc să le citesc, dar din care nu pricep nimic. E mai interesat de statisticile de pe computer și de formulele de laborator decât de trupul tău crucificat pe pat. Asta e boala, unii își revin din criză repede, alții stau cu săptămânile la terapie intensivă, înainte mureau pur și simplu, acum putem să-i ținem în viață până când metabolismul reîncepe să funcționeze, îmi spune fără să mă privească în ochi. Păi, dacă e așa, nu rămâne decât să așteptăm. Dacă tu rezști, Paula, o să rezist și eu.

După ce te vei trezi, vom avea luni, poate ani în care să lipim la loc bucățile sparte din trecutul tău sau, și mai bine, să-ți inventăm amintirile pe potrivea fanteziilor tale; deocamdată îți povestesc despre mine și despre alți membri ai familiei noastre, dar să nu-mi ceri exactitate, pentru că or să se strecoare și greșeli, am mai uitat, voi schimba poate multe lucruri, nu rețin locuri, date și nume, în schimb nu uit niciodată o poveste bună. Stau lângă tine, mă uit la ecranul pe care niște linii luminoase arată cum îți bate inima și încerc să comunic cu tine prin metodele magice ale bunică-mii. Dacă ar fi aici, ți-ar transmite mesajele mele și m-ar ajuta să te agăț de lumea asta. Tu faci o călătorie ciudată prin smâncurile inconștientului. La ce bun atâtea cuvinte dacă nu mă poți auzi? La ce bun paginile astea, pe care poate că nu le vei citi niciodată? Viața mea capătă sens pe măsură ce o povestesc, memoria mi se fixează prin scris; ceea ce nu aștern pe hârtie dispare în vânt.